

Tryggare barn på fritidshemmet - börjar med oss själva

Helene Elvstrand

Josefin Hollertz

Anton Lilja

Jimmy Nergården

Erik Landers

Annette Berggren

Elsa Karlsson

Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Lärande,
Estetik, Naturvetenskap (LEN), Linköpings universitet

Folkparksskolan, Norrköping

Folkparksskolan, Norrköping

Folkparksskolan, Norrköping

Folkparksskolan, Norrköping

Folkparksskolan, Norrköping

Folkparksskolan, Norrköping

Att ha kompisar, få leka och känna sig trygg med både vuxna och barn är något alla elever har rätt att känna och uppleva på sitt fritidshem. På Folkparksskolans fritidshem i Norrköping har vi de senaste åren aktivt arbetat med att utveckla våra arbetsformer för att alla elever ska uppleva glädje och trygghet på vårt fritidshem.

Fritidshemmet en arena för sociala relationer

Hösten 2013 började vi att delta i aktionsforskningsprojektet Framtidens fritidshem (se vidare Närvännen och Elvstrand, 2015) och genom det fick vi möjlighet att på ett strukturerat sätt arbeta för att utveckla vårt fritidshem. Som övergripande mål för detta strukturerade utvecklingsarbete valde vi att fokusera vårt arbete på att hitta metoder för att skapa ökad trygghet på fritidshemmet.

De allra flesta yngre skolbarn går på fritidshem, vilket gör att det är plats som många barn också får erfarenheter av. Skolverket (2014) skriver på följande sätt om fritidshemmets uppdrag:

Ett väl fungerande fritidshem kompletterar skolans ofta mer inrutade vardag och erbjuder eleverna möjlighet att självständigt upptäcka både omvärlden och den egna förmågan. För att fritidshemmets pedagogiska visioner ska bli verklighet krävs en aktiv personal som ser värdet i det egna uppdraget och vikten av att se och bekräfta varje elev (s. 15).

Vidare skriver också Skolverket att fritidshemmets pedagogik bygger på ett "grupporienterat arbetsätt där relationerna mellan eleverna och mellan eleverna och personalen är viktiga redskap i arbetet" (s. 14). Så förutom att Skolverket framhåller relationer, grupporienterat arbetsätt och vikten av att se varje elev var detta något som vi ville utveckla.

Projektets olika delar

Börja i oss själva

Även om vi ganska fort enades om att trygghet och sociala relationer var det som vi ville fokusera på att utveckla i fritidshemmet var det trögt att komma igång med projektaktiviteter. Vi hade svårt att omsätta våra visioner till konkreta handlingar. I efterhand ser vi två huvudsakliga anledningar till det.

Omstruktureringar var den ena. Vid projektstarten var Folkparksskolan vid projektstart var mitt i ett förändringsarbete då skolan skulle bli en f-3-skola i stället för att tidigare också ha haft mellanstadium. Den andra anledningen handlar om vår egen mötesstruktur. Även om vi innan

projektet också haft gemensamma avdelningsöverskridande möten hade mycket tid på dessa möten lagts på "hur-frågor" och praktisk planering av exempelvis lov.

Den typen av "hur-frågor" är givetvis viktiga att behandla, men vi var inte vana vid att tillsammans fundera över mer övergripande pedagogiska frågor. Vi hade ingen gemensam uttalad vision för vårt arbete även om vi individuellt eller avdelningsvis hade många idéer för hur vi ville att Folkparksskolans fritidshem skulle drivas. Dessa anledningar gjorde att vi inledningsvis såg flera hinder när vi konkret skulle planera våra projektaktiviteter.

Vi var också tvungna att verkligen börja diskutera hur vi såg på olika frågor på fritidshemmet. Det blev uppenbart att en viktig del i förändringsarbetet handlade om hur vi såg på oss själva som pedagoger och vad vi ville uppnå på fritidshemmet. Diskussionerna ledde till att vi vågade konfrontera varandra och uppmärksamma skillnader men ledde också på längre sikt till att skapa trygghet i arbetslaget.

Aktiviteter för att främja gemenskap

För att kunna förverkliga vår vision om ett tryggare fritidshem använde vi de gemensamma diskussionerna för att formulera vilka arbetssätt vi ville utveckla för att uppnå detta. Vi upplevde att barnen var ganska trygga på sina avdelningar men att de inte kände varandra över avdelningsgränserna. Det fanns också yngre barn som var rädda för äldre barn ute på skolgården. För att öka tryggheten såg vi det som viktigt att barnen lärde känna varandra i större utsträckning.

Vi skapade därför kurser som vände sig till alla barn på fritidshemmet som ett sätt att mötas över gränserna. Exempel på kurser är yoga, keramik, kör, bandy och dans. Skapandet av kurser var svårt att få till planeringsmässigt. Vi la mycket energi på att försöka hitta tider och lokaler där kurserna skulle kunna genomföras.

Förutom att kurserna blev ett konkret verktyg där vi pedagoger arbetade tillsammans så aktualiserade kurserna även pedagogiska frågor och diskussioner. Barnen på fritidshemmet var inte vana vid kurser och en del barn protesterade mot den styrda formen. Bland oss vuxna ledde det till intensiva diskussioner om i vilken utsträckning vi skulle "tvinga" barn att vara med i kurser och frågan om man som elev skulle få avbryta en kurs mitt i, exempelvis om man inte upplevde att den var så kul som man trott.

Här såg vi direkt en motsättning mellan fritidshemmets uppdrag att ge elever fri tid samtidigt som deras lärande ska stimuleras (Skolverket, 2014). Efter att ha diskuterat detta ingående kom vi fram till att det är en stor vinst att kunna motivera och entusiasmiera barn att hålla i en aktivitet som de påbörjat, vilket också ställer krav på att vi gör spännande, roliga och utmanande aktiviteter.

Sociala relationer under året

För att hitta ett hållbart sätt att arbeta med relationer skapade vi ett gemensamt arbetssätt med syfte att främja sociala relationer. Vi formulerade olika mål för hur det arbetet skulle se ut under året i ett så kallat årshjul. Arbetet med årshjul utgår från en pedagogisk tanke att barn behöver olika typer av stöd och utmaningar i sitt arbete med sociala relationer.

Vi tänkte att under den första delen av höstterminen då det är många nya barn på fritidshemmet ska aktiviteterna fokusera på att skapa trygghet samt och att barnen ska blir vana vid de rutiner och strukturer som vi skapar tillsammans på fritidshemmet. Längre fram under läsåret vill vi verka för att vidga barnens sociala sfär och utmana dem att hitta nya kompisar, kanske på en annan avdelning.

I arbetet med årshjulet har vi också arbetat genusmedvetet och försöka bryta och utmana stereotypa könsföreställningar bland barnen, exempelvis kring vilka aktiviteter pojkar respektive

flickor kan göra. I årshjulet ingår också att involvera barnens föräldrar för att skapa en trygghet familjer emellan. Genom att på ett strukturerat sätt formulera mål för hur vill hjälpa och stödja barn i deras relationsarbete blir det också i förlängningen ett arbetssätt vi kan utvärdera och utveckla.

Showtime som en gemensam produkt och där värdefrågor aktualiseras

Efter att vi provat att erbjuda kurser under ett läsår kom vi fram till att vi ville skapa en gemensam aktivitet som barnen från de olika avdelningarna kunde samlas kring. Även om kurserna är avdelningsöverskridande så är det bara några barn som träffas vid varje kurstillfälle. Utifrån den tanken växte Showtime fram, vilket är en gemensam show som genomförs en gång i månaden och blir en konkret samlingspunkt som alla arbetar mot. På Showtime får våra barn möjlighet visa upp olika uppträdanden för varandra och tränas också i att vara publik. Förutom att olika estetiska uttrycksformer tränas bjuder även aktiviteten in till olika typer av demokratiska samtal då barnen ger varandra feedback på de olika uppträdandena.

Bli ett mer samspelat arbetslag

Genom projektets aktiviteter, dvs. att vi pedagoger på fritidshem fått möjlighet att träffas och diskutera pedagogiska frågor, så har vi skapat en starkare sammanhållning. Vi har blivit en tryggare arbetsgrupp där vi på ett konstruktivt sätt också kan gå in och stödja varandra men också kritiskt förhålla oss till vår egen verksamhet.

Vi har genom projektet ifrågasatt tidigare självklarheter och förgivettaganden har ifrågasatts. Genom att få diskutera vårt pedagogiska uppdrag och ställa det i relation till fritidspedagogisk verksamhet känner vi oss bättre rustade även kring frågor om lärande och dokumentation.

Vad vi lärt oss av projektet

- Genom att arbeta på ett medvetet och strukturerat sätt med barns sociala relationer har tryggheten mellan eleverna ökat. I vårt arbete har vi både velat skapa trygghet i samspel men också utmana barnen i att hitta nya kompisar. Genom våra organiserade aktiviteter har vi också kunna erbjuda tillfällen där barn samlas oavsett ålder eller kön, vilket har luckrat upp exempelvis könsmonster.
- Förändring tar tid. För oss som grupp tog det lång tid att komma igång med aktiviteter. Ibland upplevde vi motstånd mot att genomföra saker och det var lätt att tänka "varför kan vi inte göra som vi alltid har gjort?". Med facit i hand kan vi ändå se vinster i att vi skyndade långsamt då de förändringar vi genomfört är väl grundade.
- Samtalstid är viktigt och att få möjlighet att prata om andra saker än "hur-frågor".
- Vikten av att tydliggöra fritidshemmets roll på skolan. Genom vårt deltagande i projektet har fritidshemmets frågor lyfts mer på skolans agenda. Vi tror att det är viktigt att vad man gör både i skola och på fritidshem är känt för alla pedagoger på skolan, vilket i förlängningen kan skapa ett helhetsperspektiv på barn, deras sociala liv, livsvillkor och lärande.